

TAMPIUS FLAVIANUS PANNONIÁBAN

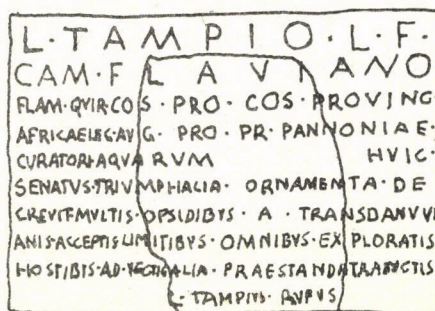
A pannon-dalmata felkelést és a legiók lázadását követő nyolc évtized Pannonia történetének legbékésebb időszaka. A barbaricum kliensállamok szinte kifogástalanul működő rendszere elejét vette minden külső támadásnak. Értesüléseink csupán egyes, inkább diplomáciai természetű lépésekről vannak, mint Drusus illyricumi tevékenysége, Vannius népének betelepítése és a „négy császár évének” (69) eseményei.

69-ben Tampius Flavianus volt Pannonia helytartója, akinek szerepléséről Tacitus meglehetősen részletességgel tájékoztat. Tacitusnak jó értesülései voltak a Duna-vidéki barbárok mozgólódásairól is, s ezeket bőven tárgyalja, hiszen a válságos év legsúlyosabb külpolitikai problémája az volt, hogy a belháborúban részt vevő seregek eltávolításával (*abducto exercitu* Tac. hist. III 46) hogyan lehetett a védtelenül hagyott tartományokat biztosítani (*ne inermes provinciae barbaris nationibus exponerentur* Tac. hist. III 5). Feltűnő ezért az, hogy Tacitus egy szót sem ír Tampius Flavianus azon tetteréről, amelyet egy latiumi felirat látszik megörökíteni (Fondi, CIL X 6225 = ILS 985). A töredékes felirat megmaradt részén a következőt olvashatjuk:

- 1 L A VI
- 2 S PRO COS P
- 3 G PRO PR PANN
- 4 ARVM
- 5 MPHALIA ORNAMEN
- 6 OPSIDIBVS A TRAN
- 7 ITIBVS OMNIBVS EX
- 8 ALIA PRAESTANDA
- 9 L TAMPIVS RVFVS

Mint Mommsen felismerte, nem lehet kétséges, hogy a töredék Tampius Flavianus cursus honorumát tartalmazza: a felirat állító L. Tampius Rufus nyilván rokoni kapcsolatban volt a magas tisztségeket betöltött konzuláris szenátorral, akinek nevéből a LAVI töredék maradt meg. Mivel Tampius Flavianus Tacitus szerint Pannonia helytartója volt, a fondi töredék szenátora pedig szintén (3. sor), a [*Tampius F*]lavi[anus] kiegészítés ellen komoly érv nem hozható fel. — Mommsen a 4. sor ARVM-át az előző sorhoz kapcsolta: *Pan[no]ni[arum]*, ami azonban nyilvánvaló elírás,

mert 69-ben még csak egyetlen, osztatlan Pannoniáról lehetett szó. Mivel Tampius Flavianus 73-ban *curator aquarum* volt (Frontin. *aquaeduct.* 102), Ritterling a 4. sor kiegészítését [*curator aqu*]arum-ra javította. Ebből azonnal világos az is, hogy a felirat felmenő sorrendben adja a cursust, mert a 69-ben viselt pannoniai legáció után említi a 73-ban viselt curát. Ugyancsak Mommsentől származik a 2. sorban említett prokonzulátus meghatározása is: Plinius nat. hist. IX 26 említi Africa egy Flavianus nevű prokonzulát, akit könnyen azonosíthatunk Tampiusszal. A 7. és 8. sor kiegészítése Mommsen szerint [*im*]itibus omnibus ex[ploratis], illetve [*hostibus ad vectig*]alia praestanda [*adactis*]. Utóbbi ellen joggal emelt kifogást Alföldi András, amikor arra hivatkozott, hogy „adófizetés céljából nem szokták az ellenséget valahová odahajtani”.¹ Ezért Plautius Silvanus *adevetes cursus honoruma* (ILS 986) alapján *adactis* helyett *traductis*-t javasolt, s ebből azt a következtetést vonta le, hogy Tampius Flavianus a túlpartról barbár csoportot telepített be Pannoniába. Ezt a telepítést a kutatás azóta is egyhangúan elfogadta.² Nem változtatott az így kialakult kiegészítésen Reidinger sem,³ aki tudtommal először kísérelt meg további, teljes kiegészítést.



Épp e kiegészítési kísérlet hívta fel figyelmet arra, hogy a fontosnak látszó történeti eseményeket tartalmazó utolsó sorok részletesebb értelmezésével is meg kellene próbálkozni, hiszen nem lehetett jelentéktelen dolog Pannonia történetében, amiért Tampius Flavianus ornamenta triumphaliát kapott. A feliraton — Mommsen és Alföldi kiegészítései szerint — túsok szedéséről,

¹ Arch. Ért. 52 (1939) 104.

² Legutóbb PWRE Suppl. IX. (1962) 550. 710. és Dobiáš, J., Dějiny československého území před

vystoupením slovanů. (Prága 1964) 154. 169.

³ Reidinger, W., Die Statthalter des ungeteilten Pannonien und Oberpannoniens. (Bonn 1956) 43—.

a határok, helyesebben ekkor még inkább a határhoz vezető utak⁴ felderítéséről és barbárok betelepítéséről van szó. Egyik sem olyan esemény, amely ilyen magas kitüntetést indokolt volna. Tehát vagy a felirat elveszett részén voltak olyan haditettek felsorolva, amelyek meghozhatták végrehajtójuknak az ornamentát, vagy pedig az eddigi kiegészítési javaslatok helyett kell másokat keresnünk.

A minket elsősorban érdeklő utolsó öt sor kiegészítését csak akkor kísérelhetjük meg a siker reményével, ha a sorhosszúságot mindkét irányban meg tudjuk állapítani. Ehhez természetesen az első négy sorból kell kiindulnunk, amelyek a nevet és a viselt tisztségeket tartalmazták, s amelyek a cursusok és a névforma szabályszerűségei alapján számos támpontot nyújtanak a felirat nagyságának meghatározásához.

Reidinger rajzos kiegészítése — egyes kisebb részletkifogásokon túl — főleg azért nem meggyőző, mert a felirat kiegészített bal oldalán igen sűrűen összeszorított írást kellett alkalmaznia, ami azonban az erőszakoltság gyanúját ébreszti. Ez a sűrítés azért volt szükséges, mert a Flaviano cognoment már a 2. sorba helyezte feltételezve, hogy a praenomen, nomen és filiáció e fölött, külön sorban volt. Ezáltal olyan rövid sorokat kapott, amelyekbe valamennyire is értelmes szöveg csak a kiegészített szövegrészek betűinek erőszakolt sűrítésével volt elérhető. Feltűnik továbbá az is, hogy az *aquarum* utáni üresen hagyott részt (4. sor) aszimmetrikusan és értelmetlenül helyezte el a *huic/senatus* előtt, holott ez az üresen hagyott rész világosan utal arra, hogy a *curator aquarum* mint a szoros értelemben vett *cursus* utolsó tisztsége, a sor közepére volt helyezve; a sor bal oldalán, a *curator* előtt legalább annyi üres részt kell várnunk, mint amennyi az *aquarum* után ma is látható. Már Syme joggal kifogást emelt a Reidinger által feltételezett *Camilia tribus* ellen, amelybe *Tampius* nem tartozhatott,⁵ de kifogásolható még az is, hogy Reidinger szerint az ornamenta odaítélésénél csak a szenátus volt megemlítve, annak ellenére, hogy a császári indítványozás kiemelése (*auctore imp. Caes.: pl. ILS 984. 986. 1022. 1023 stb.*) legfeljebb akkor maradhatott el, ha a rövidebb *triumphalibus ornamentis* szerepelne (*pl. ILS 957. 970*), amely azonban itt biztosan nem állt. Ha viszont a császár megnevezését is el kell várnunk, akkor a sorok szükségképpen jóval hosszabbak voltak a Reidinger-féle kiegészítés sorainál.

A kiegészítést tehát mindenképpen hosszú sorok feltételezésével kell megkísérelnünk; mint minimális sorhosszúság jön számításba az, ha a *curator aquarum* előtt, baloldalt legalább annyi beíratlan részt hagyunk, mint amennyi jobboldalt ma is látszik. Az első sorban tehát kifér a szenátor teljes neve, s mindössze annyi kétséges, hogy

tribusa fel volt-e tüntetve vagy nem. Anélkül, hogy ezt részletesebben indokolni kellene, látni fogjuk, hogy a *tribus* kitételevel a 2. és 3. sor lehetséges kiegészítései és az 5. sor egyetlen lehetséges kiegészítése miatt nem számolhatunk. Az első sorban *Tampius Flavianus* neve állt. Praenomene és filiációja nem ismert, de a sorhosszúság szempontjából ez közömbös is. A 9. sor *Lucius praenomen* után ide is a *L.*, illetve a *L. f.* tehetjük. Fontosabb, hogy a név nominativusban vagy dativusban állt-e. Ugyanis nominativus esetében a sor mindkét irányban egy-egy betűvel hosszabb (*O* helyett *VS*), s ez a kisebb betűkből álló 5—9. soroknál már 3—4 betűs többletet is eredményez. Hogy a dativus mellett kell döntenünk, kiderül a 2. sor első megmaradt betűjéből (*S*). Ehhez azonban szükséges *Tampius Flavianus* *cursus honorum*-ának áttekintése.

Pályafutása valamikor az I. sz. közepén már a konzulátusnál tartott, mert 69-ben mint *Pannonia* helytartója már „gazdag öregember” volt (*Tac. hist. II. 86, vö. III 4*). Korábbi tisztségeiből azonban semmit sem ismerünk. *Africai* prokonzulátusát *Plinius* idézett helye alapján nem lehet datálni, általában *Nero* korára teszik (*Syme*⁶ *Vespasianus* korára). Mivel feliratán az *africai* prokonzulátus *Pannonia* legációja előtt áll, a *cursus* pedig felmenő, a prokonzulátust *Nero* korára kell tennünk. 69. febr. 26-án a *fratres Arvalis* közé kooptálják *Galba* helyére (*ILS 241*). Kérdés, hogy ekkor már *Pannonia* élén állt-e. Többnyire úgy gondolják, hogy *Vitellius*tól nyerte el a helytartóságot a vele rokoni kapcsolatban levő *Tampius* (*Tac. hist. III 4*). *Syme* szerint egy korábbi, *Galbától* származó kinevezés is lehetséges. Ez esetben *frater Arvalisszá* távollétében tették meg, hogy *Otho* iránti lojalitását biztosítsák.

Szereplését a 69-es zavarok idején tömören jellemzi *Tacitus* (*hist. III 4. 10*). Amikor a legiók a *poetovioi* tanácskozás után (*III 1—3*) *Vespasianus* oldalára álltak, *Tampius* elmenekült *Pannoniából*, mert mint *Vitellius* rokona, félt a katonák gyanakvásától. Hamarosan visszatért azonban, és csatlakozott a felkelőkhöz. Velük együtt vonult Itáliába és részt vett a hadmozdulatokban. Nem tudjuk, hogy *Vespasianus* pártjának itáliai győzelme után visszatért-e *Pannoniába*. *Tacitus* részletesen ír arról (*hist. III 10*), hogy *Tampius* mint „*Vitellius* rokona, *Otho* elárulója (*Bedriacumnál*) és a *donativumok* elsikkasztója” mennyire gyűlöletes volt a legiók előtt. Életét is alig tudta megmenteni az ellene lázadó katonáktól. Ezért lehetséges, hogy *Vespasianus* nem küldte vissza *Pannoniába* a népszerűtlen embert. De ugyanakkor meggondolkoztató az, hogy a *cremonai* csatában részt vett két *pannoniai* legió (*VII* és *XIII Gemina*) közül az egyik egyáltalán nem, a másik pedig csak jóval később került vissza *Pannoniába*. Így lehet-

⁴ Vö. *Piganiol, A.*, in: *Acta Congressus Internat. Limitis Romani Studiosorum* (Zagreb, 1964).

⁵ *Gnomon* 29 (1957) 520—.

⁶ *Thomasson, B.*, *Die Statthalter der röm. Provinzen*

Nordafrikas. (Lund. 1960) 42—, *Tampius Flavianus*ra vonatkozó további irodalommal (a *PWRE* *Tampius*-cikkére való hivatkozás téves: szenátorunk nem szerepel a *RE*-ben, csupán a *fondi* feliratot állító *Tampius Rufus*).

séges az is, hogy Tampius további pannoniai helytartósága nem volt aggályos az új uralom számára.⁷

73-ban Tampius curator aquarum volt. Ezután hamarosan, 74-ben vagy 75-ben elérte pályája legmagasabb tisztségét, a másodszori konzulátust (CIL IV 2560).

A feliraton a prokonzulátus, a pannoniai legáció és a cura aquarum minden további nélkül kiegészíthető. A 2. sor [...]s betűje azonban nem lehetett [CO]S, mert a konzulátusnak közvetlenül a név után kellett következnie. Gondolhatnánk [frater Arvali]s-ra, azonban ez még az eléje tett COS-al vagy COS II-el is rövid lenne. Épp ezért valószínű, hogy a gyakoribb dativusos szerkezetet kell választanunk, s ebben az esetben az S egy olyan praetori funkció lehet, amelynek rövidített vagy kiírt megnevezése S-el végződött: pl. *praetor inter peregrinos*, *praetor candidatus Caes*. Ez előtt és a konzulátus után a quaestorság és a vigintivirátus valamely fajtája állt. Africa prokonzulátusa és a pannoniai legáció között további legáció a sorhosszúság miatt már nem fér ki. Ezért az Africae és a leg(atus) közé a prokonzulátus elnyerésének módját kell tenni: *sortito* vagy *extra sortem*. Mivel a 73-ban betöltött cura aquarum megvan a feliraton, lehet, hogy az ezt hamar követő másodszori konzulátus is megvolt már a felirat állításakor.

Ezek után megkísérelhetjük a szenátor tetteit részletező 5–9. sorok kiegészítését. Az 5. sor számos párhuzam alapján (ILS 957. 970. 984. 986. 1022. 1023) csak egyetlen módon lehetséges: *huic senatus auctore imp. Caes. Vespasiano Aug. triumphalia ornamenta decrevit*. Az ornamenta indoklását ugyancsak szabályszerűen az *ob res in ... bene (prosperare, optime) gestas* vezette be (ILS 921. 997). A továbbiakhoz azonban általánosabb megfontolások szükségesek.

Tampius Flavianus legkorábban 68-ban kezdte, és legkésőbb 72-ben fejezte be helytartóságát. A két szélső időhatár azonban egyidejűleg nem valószínű.⁸ Ezeket az éveket részletesen tárgyalja Tacitus (hist. I–IV), aki, mint előljáróban említettem, különös figyelmet szentelt a védtelenül hagyott határtartományok sorsának (pl. hist. III 5. 45. 46. 47. stb). A britanniai, germaniai és moesiai zavarok mellett azonban hiába keressük nála Pannonia határainak említését. Csupán egyszer mondja, hogy egy *rumor* szerint a szarmaták és dákok Moesiába és Pannoniába törtek (hist. IV 54). A párhuzamos forrás, Josephus (bell. VII 4, 3[91]) ezzel kapcsolatban azonban csak a Moesiát ért támadásról tud,⁹ s ezért a pannoniai betörés *rumor*-át csakugyan álhírnék kell értenünk. A védtelenül hagyott provinciáknak Tacitus érvelésében komoly szerep jutott, nem valószínű ezért, hogy épp az Itáliához legközelebb eső tartományról, Pannoniáról megfigyelt volna, ha azt támadás érte volna. Ehhez járul

az, hogy Tampius Flavianusnak egyrészt nemigen lehetett ideje önálló kezdeményezéssel fellépni a germánok és szarmaták ellen, hiszen a 69. év teljesen lekötötte más irányban, előtte és utána pedig semmit sem hallunk barbár mozgólódásokról, másrészt azonban a gazdag öregembert Tacitus *natura ac senecta cunctator*-nak mondja (hist. III 4), aki nyilván csak kényszerítő körülmények hatása alatt vállalkozott erélyes akciókra.

Hogy Pannonia határait nem érte támadás a válságos években, az mégis Tampius Flavianusnak tudható be. Tacitus ugyanis — nyilvánvalóan nem véletlenül — pontosan leírja, mit tettek Pannonia vezetői 69-ben a határok biztosítására. Mivel a hadsereggel Itáliába készültek, tárgyalni kezdtek a germán és szarmata vezetőkkel, akiktől fegyveres segítséget kértek a fennálló szerződések alapján. Tacitusból világosan előttünk áll a diplomáciai lépések menete (hist. III 5): meghívták a barbár vezetőket, akik közül túszként visszatartották a jazigokat, hazaküldték a jazigok által felajánlott csapatokat, s magukkal vitték Sidót és Italicust csapataikkal együtt, akik azután részt is vettek a cremonai csatában (III 21). Ez rendkívül ügyes taktika volt. Sidó és Italicus hí kliensfejedelmek voltak, de alattvalóik között népszerűtlenek (ann. XII 30). Ha Sidót és Italicust túszként visszatartják, csapataikat pedig hazaküldik, akkor a quád kliensállam addigi, Rómához hű uralma könnyen megdőlhett volna a két vezető távollétében. Ha Sidót és Italicust hazaküldik, a védtelen határ ellenállhatatlan csábítás lett volna még a két lojális fejedelemnek is. A megbízhatatlan jazigoknál a belpolitikai helyzet stabilabbnak látszott. Csapataik viselkedése a polgárháborúban ugyanakkor nem volt kiszámítható. A jazigok fékentartására elég volt, ha vezetőiket tartják vissza. Ebből azonnal világossá válik számunkra, miért nem törtek be a barbaricum szomszédok Pannoniába. Közvetlenül 69 előtt harci cselekmények aligha lehettek, ha a germán és jazig segítségnyújtás minden nehézség nélkül keresztülvihető volt. 69 után pedig épp az ügyesen kicsalt jazig túszonek és a germán haderő elvonása biztosította a nyugalmat. Nem volt ez jelentéktelen diplomáciai siker akkor, amikor a többi határszakaszon egyaránt veszélyes, sőt Moesiában katasztrofális helyzet alakult ki. Összefüggéseiben értékelve tehát, a Tampius helytartósága idején elért siker felért egy győzelemmel. Kérdés természetesen, hogy a határozatlan Tampiusnak mennyi része volt ebben. De ahogyan később Tampiusnak tulajdonították a fegyveres átállást Vespasianus oldalára (Tac. hist. V 26), holott 69-ben még csak a csatlakozó helytartó konzuláris rangjára volt szükség a *honestas species*-hez (III 5), ugyanúgy a diplomáciai lépések is végső soron Tampius javára voltak írandók, hiszen

Afrinus volt a helytartó.

⁹ Ezekről a harcokról további irodalommal Stein, A., Die Legaten von Moesien. Diss Pann I. 11 (Bp. 1940) 32—.

⁷ 69-től G. Townsend már egy másik, adatszerűen nem bizonyítható legátust tesz fel [JRS 51 (1961), 59].

⁸ G. Townsend szerint (i. h.) 69/71-ben Flavius Sabinus, W. Reidinger (i. h.) szerint 71-től már Annius

egyedül a helytartónak volt joga tárgyalni a barbaricum fejedelmekkel.

Valószínű tehát, hogy Tampius helytartósága alatt csak egyetlen külpolitikai vonatkozású esemény zajlott le Pannonia határain: az, amiről Tacitus tudósít bennünket. Ez az esemény pedig a pillanatnyi helyzetben nem volt jelentéktelen mind a birodalom külső biztonsága, mind az uralomra került flavianusok belső helyzete szempontjából. Az ornamenta triumphalia magas kitüntetését tehát indokoltnak lehet tartani, különösen, ha Licinius Mucianus ugyanezért megszerzett kétes értékű ornamentájára gondolunk: *multa cum honore verborum Muciano triumphalia de bello civili data, sed in Sarmatas expeditio fingebatur* (Tac. hist. IV 4). Hogy Vespasianus Tampius szolgálatát milyen magasra értékelte, az a hamarosan elnyert második konzulátusból is kiderül.

Mivel Tampius nevéhez semmi más nem fűződött, mint a quád és jazig határ biztosítása, a feliraton felsorolt tetteket is ebbe az összefüggésbe kell állítanunk. S mivel az ilyen feliratokon az ornamenta indoklását a szenátusi határozat hivatalos szövegéből vették, jogosult Tacitus végső soron hasonló forrásra visszamenő szövegéből kiindulnunk. Ugyanezért van jogunk arra is, hogy az egykorú Plautius-féle ornamenta-indoklás (ILS 986) fordulatait is felhasználjuk, ahogyan már Alföldi is tette. Tacitus tartalmi és sorrendi, Plautius felirata pedig megfogalmazásbeli támpontokat nyújt.

Tacitus a szarmata jazigok vezetőinek visszatartásával kezd: megfelel ennek a feliraton olvasható ornamenta-indoklás első megmaradt része, amelynek Mommsentől származó kiegészítésén csak annyiban kell változtatni, amennyiben a hosszabb sorok bővebb fogalmazást tesznek szükségessé:

Tac. hist. III 5

principes Sarmatarum Iazugum, penes quos civitatis regimen, in commilitium adsciti

CIL X 6225

opsidibus a Tran [sdanuvianarum gentium principibus acceptis]

A következő sorban erősen vitatható Mommsen kiegészítése: *[im] Jitibus omnibus ex [ploratis]*. Ennél egyszerűbb, problémamentes kiegészítés lenne az,

ha a Tacitusnál sorrendben következő eseménnyel próbálkoznánk:

plebem quoque et vim equitum qua sola valent, offerebant: remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur aut maiore ex diverso mercede ius fasque exuerent [equitibus et ped Jitibus omnibus ex [gente Iazugum remissis]

Ezek után joggal várhatjuk, hogy a 8. sorban a Tacitusnál következő quád segítségnyújtás áll. A Mommsentől származó és Alföldi által csak módosított kiegészítés — *[ad vectig] Jalia praestanda* — azért nem találó, mert betelepített csoportnál az egyenes adó, a *tributum* lenne indokolt, ahogyan Plautius felirata is adja. Az [. . .] *Jalia* kiegészítésénél természetesen számtalan -*alius*, -*alis* végű melléknév vagy -*ale*, -*al* végű főnév mérlegelhető, azonban ha a Sidóval és Italicusszal fennállt szövetségre és az ebből következő fegyveres segítségre gondolunk, akkor a *praestanda* elé a fegyveres segítség közjogilag pontos megnevezését kell tennünk. Kézenfekvőnek látszik az *auxilia hospitalia*, bár tudtommal feliraton eddig ismeretlen kifejezés. *Auxilia praestare* ismert fordulat; *hospitalis* mint a *hospitium*-ból következő szolgálatok jelzője szintén.¹⁰

trahuntur in partis Sido atque Italicus reges Sueborum quis vetus obsequium erga Romanos et gens fidei + commissior + patientior [Sueborum regibus ad auxilia hospit Jalia praestanda [compulsis]

Hiányzik még a felsorolt események összegezése mint az ornamentát kiváltó eredmény. Tacitus ezt előre bocsátotta:

ac ne inermes provinciae barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum etc. (1. fent) [pacem provinciae tempore civilis motus confirmavit],

Amihez vö. Plautius feliratán: *per quem pacem provinciae et confirmavit et protulit*. Ugyancsak Plautius feliratából vehetjük a 6. sorban az *in qua-t*. A fondi felirat kiegészített szövege tehát a következő:

1 L · T A M P I O · L · F · F L A V I A N O
 2 COS · II · III VIR · QV · AVG · PRAET · CAND · CAES · PRO COS · PROVINCIAE
 3 AFRICAE · EXTRA · SORTEM · LEG · AVG · PRO PR · PANNONIAE
 4 CVRATORI · A QV ARVM
 5 HVIC · SENATVS · AVCTORE · IMP · CAES · VESPASIANO · AVG · TRIVMPHALIA · ORNAMENTA · DECREVIT
 6 OB · RES · IN · PANNONIA · PROSPERE · GESTAS · IN · QVA · OPSIDIBVS · A · TRANSDANVVIANA
 7 RVM · GENTIVM · PRINCIPIBVS · ACCEPTIS · EQVITIBVS · ET · PEDITIBVS · OMNIBVS · EX · GENTE · IAZV
 8 CVM · REMISSIS · SVEBORVM · REGIBVS · AD · AVXILIA · HOSPITALIA · PRAESTANDA · COMPVLSIS
 9 PACEM · PROVINCIAE · TEMPORE · CIVILIS · MOTVS · CONFIRMAVIT · L · TAMPIVS · RVFVS ·

¹⁰ Vö. pl. Liv. IX 6, 7: *iustis omnibus hospitalibus . . . funguntur officiis*. XLII 24, 10: *munera ex instituto data utrisque aliaque hospitalia*. Tac. ann. XIV 24, 31: *hospitalia*

donum . . . tradebant. — *Auxilia* helyett természetesen *munera* is elképzelhető.

[L(ucio) Tampio L(ucii) f(ilio) F]lavi[ano] co-
 (n)s(uli) (iterum) III vir(o) qu(aestori) Aug(usti)
 praet(ori) cand(idato) Cae]s(aris) pro co(n)
 s(uli) p[rovinciae | Africae extra sortem leg(ato)
 Au]g(usti) pro pr(aetore) Pann[oniae | curatori
 aqu]arum.⁵ [Huic senatus auctore Imp(eratore)
 Caes(are) Vespasiano Aug(usto) triu]mphalia
 ornamen[ta decrevit | ob res in Pannonia prospere
 gestas in qua] opsidibus a Tran[sdanuviana]rum
 gentium principibus acceptis equitibus et ped[itibus
 omnibus ex [gente Iazu]gum remissis Sueborum
 regibus ad auxilia hospit]alia praestanda [compulsis
 | pacem provinciae tempore civilis motus confirma-
 vit] L(ucius) Tampius Rufus [— — —].

A szorosan vett cursus első két sorában (2–3. sor) természetesen csak a megmaradt töredéken olvasható tisztségek a biztosak, az ornamenta-indoklás (5–9. sor) pedig csak tartalmában, nem szó szerinti megfogalmazásban valószínű. Annyi azonban kiderült talán, hogy a fondi felirat nem bizonyítja túlpárti barbárok Pannoniába telepítését, de fényt vet azokra a módszerekre, amelyekkel a római határokat a koracsászárkorban, a kliensállamok rendszerének virágkorában biztosították. Ezek a diplomáciai módszerek hatásosabbak voltak, mint a Duna mentén felsorakoztatott csapatok százai.

Mócsy András

TAMPIUS FLAVIANUS IN PANNONIEN

Auszug

Das Inschriftfragment CIL X 6225=ILS 985 (Fondi, Latium) enthält den Cursus des Tampius Flavianus, Statthalter von Pannonien im Vierkaiserjahr, der für seine Tätigkeit an der Donau die Triumphalinsignien erhielt. Der Cursus ist *aufgehend* (69: Legation in Pannonien, 73: cura aquarum) und lässt sich hypothetisch lückenlos ergänzen. Das Prokonsulat in Afrika fällt vor die Legation in Pannonien (nach 69: Syme). Die Zeilen 5–9. sind bisher nur zum Teil ergänzt worden (Mömmesen, Alföldi und zuletzt Reidinger), wobei in Z. 8. die Erwähnung einer Übersiedlung von Barbaren nach Pannonien erblickt wurde (*ad vectigalia praestanda traductis* nach Alföldi). Da die Triumphalinsignien offenbar nicht für unbedeutende Plänkelleien an der Donaugrenze oder nicht für eine blosse Umsiedlung erteilt werden konnten, musste die Tätigkeit des Tampius aussen- und innenpolitisch von grösserer Bedeutung gewesen sein. Da aber Tacitus nichts über Kämpfe an der pannonischen Donaugrenze zur Zeit der Thronwirren berichtet (hist. I–IV), obwohl er der Lage der entblösten Reichsgrenzen grosse Aufmerksamkeit schenkte, darf der Schluss gezogen

werden, dass die in CIL X 6225 aufgezählten Taten des Tampius mit den diplomatischen Schritten im J. 69 zusammenhängen, die, wie Tacitus selbst berichtet (hist. III 5), zur Sicherung der Donaugrenze mit Erfolg unternommen wurden. So wird es auch begreiflich, warum Tacitus nichts von Grenzkämpfen in Pannonien gewusst hat: an der Grenze Pannoniens herrschte in den kritischen Jahren Ruhe. Hat aber Tampius nichts weiteres verrichtet (vgl. auch Tac.: *natura ac senecta cunctator*), dann wird man in der Inschrift aus Fondi einen Parallelbericht zu Tac. hist. III 5 erblicken dürfen. Den Ergänzungsvorschlag s. im ungarischen Text. Es ist durchaus wahrscheinlich, dass Tampius gerade für diese Leistungen mit den Ornamenta ausgezeichnet wurde, weil a) 69 Licinius Mucianus für noch fragwürdigere Leistungen die Ornamenta erhielt (Tac. hist. IV 4). b) der anfänglich unschlüssige Statthalter schliesslich die Ruhe Pannoniens im kritischen Augenblick sichern konnte, c) die Sicherung Pannoniens wesentlich zum Erfolg der Partei Vespasians beigetragen hat.

A. Mócsy